

dr hab. Michał Sarnowski

em. prof. UW

OPINIA

o rozprawie doktorskiej p. mgr **Małgorzaty Rusak-Mietlińskiej**

JĘZYKOWY OBRAZ MUZYKI FRYDERYKA CHOPINA W POLSKIM I ROSYJSKIM DYSKURSIE NAUKOWO-DYDAKTYCZNYM

Poznań 2025

Będąca przedmiotem niniejszej oceny rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Rusak-Mietlińskiej jest udaną próbą spojrzenia na muzykę wybitnego Polaka z nowej perspektywy, przez pryzmat języka, a więc sposobów i niektórych zasad jej werbalizacji. W toku rozprawy Autorka pokazuje w jaki sposób muzykę nie tylko się słyszy, ale przede wszystkim myśli o niej, rozważa i tym samym mówi o niej i dywaguje na jej temat. Mówiąc metaforycznie, jest rozprawa Pani Rusak-Mietlińskiej próbą uchwycenia tego, w jaki sposób muzyczny dźwięk, trafiający do ucha słuchacza, może przeistoczyć się w konceptualne słowo. Autorce rozprawy chodzi przede wszystkim o przedstawienie twórczości wybitnego Polaka jako przestrzeni dyskursu, „w której muzyka spotyka się z językiem, a dźwięk znajduje odzwierciedlenie w werbalnym opisie”. Chodzi więc o uchwycenie językowych wykładników intersemiotycznej transpozycji między domeną dźwięku, a sferą sensu wyrażonego werbalnie. Obserwacje badawcze mają na celu jednocześnie zrekonstruowanie językowego obrazu muzyki (w tym przypadku muzyki F. Chopina). Ta trudna do uchwycenia i zrozumienia relacja między sensami należącymi do różnych porządków stanowi zaledwie fragment zamiaru badawczego Autorki, drugą częścią Jej planu jest konfrontacja polskiego i rosyjskiego językowego obrazu muzyki Chopina, a także głębsza refleksja nad uniwersalnością językowego obrazu muzyki.

Już na samym wstępie niniejszej opinii należy skonstatować, że dobrze się stało, że niektóre „językowe” aspekty naszej narodowej muzyki stały się tematem pracy doktorskiej i doczekały się ciekawego i kompetentnego opracowania naukowego, które cechuje się wszechstronnością i przede wszystkim nowatorskim podejściem do sprawy. Recenzowana dysertacja w opinii piszącego te słowa z powodzeniem podejmuje nieproste zagadnienie szeroko rozumianej humanistyki, proponując nowe i świeże (językoznawcze) spojrzenie na muzykę i przyczyniając się w istotnym stopniu do wprowadzenia nowej perspektywy jej rozumienia. A sama rozprawa, jej tekst i narracja stanowią jednocześnie dobry przykład opracowania naukowego, które bazuje na umiejętnym, wręcz błyskotliwym, połączeniu teorii i analityki badawczej.

Recenzowana rozprawa ze względu na samą tematykę oraz stosowane metody i postępowanie badawcze jest na naszym gruncie pracą nowatorską i jako taka wymaga szczególnej uwagi w ocenie. Przede wszystkim nie może być zestawiona z publikacjami paralelnymi o podobnym zakresie materiałowym i zastosowanej metodologii. Nowatorstwo i innowacyjność w tym przypadku dotyczy w mojej opinii różnych aspektów, spośród których wymienię trzy: (1) sformułowania dwubiegunowego tematu

badań humanistycznych, (2) specyfiki i charakteru analizowanego materiału oraz (3) przeniesieniem metodologii badań językowego obrazu na obszar muzyki.

Wybór bazy materiałowej przyszłych badań jest niezmiernie istotny dla zrealizowania zadań naukowych, a tym samym ambicji badawczych. Podstawę materiałową pracy Doktorantka przybliży we *Wstępie*: jest to 10 dużych zwartych tekstów (po 5 dla każdego języka) skrupulatnie dobranych i szczegółowo zaprezentowanych. W ocenie Autorki dobrze odzwierciedlają one wrażenia słuchowe oraz „są przykładem bogatej, barwnej interpretacji znaków muzycznych zawartych w utworach Chopina” (s. 19). Dobór źródeł oraz sama egzemplifikacja materiału zasługują w moim odczuciu nie tylko na ocenę pozytywną ale wręcz na najwyższe uznanie. Tak pozyskany materiał badawczy stanowi w moim mniemaniu zapowiedź właściwej postawy badawczej. Eksploracyjną postawę Autorki i Jej poglądy w tym zakresie całkowicie podzielam i traktuję z jednej strony jako dowód troski o jakość empirii oraz wyników badań, z drugiej zaś – jako dbałość o solidność naukową.

Problematyka rozprawy określona w tytule nie stanowiła dotychczas tematu pracy doktorskiej; powiem więcej, nie są mi znane żadne prace, które podejmowałyby zagadnienie intersemiotycznej transpozycji w tak nowoczesny sposób i dlatego jako oficjalny recenzent, wyprzedzając poniekąd konkluzję końcową, mogę z satysfakcją skonstatować, że młoda językoznawczyni podjęła decyzję śmiałą i nowatorską, ale również – jak to widać po dokładnej lekturze rozprawy – decyzję dojrzałą, wynikającą nie tylko z właściwego rozeznania w problematyce językoznawczej, i szerzej: humanistycznej, lecz również doskonale ilustrującą Jej predyspozycje badawcze. Wybór tematu i jego realizację uważam za trafny i naukowo doniosły.

Analiza krytyczna

Kompozycja opiniowanej rozprawy jest starannie przemyślana, prawidłowa i zwarta. Licząca 190 stron praca składa się z obszernego wstępu, 4 rozdziałów, wniosków końcowych i podsumowania, streszczenia angielskiego oraz bibliografii.

Wstęp (ss. 6-28) prezentuje ogólne spojrzenie na całość pracy, precyzując przedmiot i cel podjętych badań, charakteryzuje metodologiczne podstawy działań oraz same metody badawcze (m. in. kognitywizm, analiza dyskursu). Kiedy spoglądamy na całość rozprawy, wyraźnie widać, że metody zostały wybrane właściwie i że doskonale sprawdzają się w działaniu poznawczym. Szczególnie istotne jest również i to, że we *Wstępie* Autorka stawia hipotezę o zbieżności polskiego i rosyjskiego dyskursu „pianistycznego” w zakresie stałych elementów dzieła muzycznego oraz odmienności niektórych jego charakterystyk w wymiarze kulturowym i emocjonalnym. Stwierdzam, że *Wstęp* stanowi udaną ekspozycję całości, gdyż zawiera wszystkie niezbędne składowe „przewidziane” przez poetykę tego segmentu wypowiedzi naukowej.

Z oglądu całości pracy widać bardzo wyraźnie, że Autorka buduje swoją rozprawę na zestawieniu dwóch równoważnych części, przed którymi stawia różne zadania: rozdział pierwszy ma charakter teoretyczny i statyczny, zaś pozostałe – analityczny i stanowią badań szczegółowych egzemplifikację.

Rozdział I (*Muzyka jako obiekt badań humanistycznych*, ss. 29 - 88) stanowi panoramiczną udaną prezentację szeregu szczegółowych zagadnień teoretycznych stanowiących tło przeprowadzanych roztrząsań, a także przyszłych konkretnych działań badawczych. Omówione zostały kluczowe pojęcia, między innymi takie jak konglomerat

„język a kultura”, wartości, język specjalistyczny, semantyka muzyki (muzyka jako znak), metafora i jej rodzaje jako narzędzia konceptualizacji świata (również muzyki). Każde z wymienionych pojęć omówione zostało szczegółowo z przywołaniem różnych opracowań detalicznych. W mojej ocenie rozdział ten jest udaną ilustracją i prezentacją zasobów wiedzy młodej Badaczki we wszystkich możliwych aspektach. rozprawy. Już sam przegląd podrozdziałów tej części rozprawy zdradza szerokość i interdyscyplinarność autorskiego oglądu procesów i mechanizmów konceptualizacji i werbalizacji muzyki F. Chopina. Autorka porusza się po tym obszarze humanistyki swobodnie i kompetentnie relacjonuje ważne z Jej punktu widzenia fragmenty wiedzy. Głębokość analiz i stale obecna precyzja wypowiedzi przedstawia Autorkę w pozytywnym świetle i wydaje o Niej jak najlepsze świadectwo

Znaczenia pierwszego rozdziału recenzowanej rozprawy nie da się przecenić, ma on charakter deskrypcyjny i służy do zaprezentowania platformy teoretycznej przyszłych dociekań oraz zaplecza instrumentalnego i pojęciowego, które są niezbędne do zrealizowania zaplanowanych w postępowaniu badawczym celów. Został on sporządzony z dużym znawstwem problematyki lingwistycznej i pośrednio muzykologicznej odnoszących się do tematu intersemiotycznej transpozycji. Autorka sprawnie porusza się w gąszczu różnorodnych opracowań z zakresu zarówno niektórych zagadnień muzykologii, jak i lingwistyki kulturowej, przywołuje potrzebne stanowiska badawcze i sformułowania, ograniczając się w ich prezentacji do meritum. W mojej ocenie rozdział ten pokazuje również jakość warsztatu badawczego Pani mgr M. Rusak-Mietlińskiej. Skonstruowanie warsztatu badawczego, jego rozmach i szerokość oceniam bardzo pozytywnie, gdyż widzę w nim zapowiedź wysokiego poziomu badań, skrupulatności badawczej, a także odpowiedzialności poznańskiej Doktorantki.

Również wysoko oceniam aspekty merytoryczne tej części rozprawy zarówno ze względu na zawartość treściową, jak i na sposób prowadzenia wywodu. W opinii piszącego te słowa wykład autorski zasługuje na ocenę pozytywną. Sformułowania, których w trakcie wykładu używa Pani Doktorantka, są nie tylko precyzyjne, starannie przemyślane i odnoszą się wyłącznie do sedna rzeczy, ale ilustrują również twórcze podejście Autorki do relacjonowanych niezbędnych poglądów i stanowisk. Reasumując uwagi o rozdziale I, należy powiedzieć, że merytoryczny poziom, konstrukcja oraz narracja, w ocenie piszącego te słowa, niezaprzeczalnym dowodem czytania Pani Rusak-Mietlińskiej, Jej erudycji i w końcu dojrzałości naukowej.

Zupełnie inny charakter mają pozostałe rozdziały rozprawy, **II (Werbalizacja stałych elementów dzieła, ss. 99-183), III (Językowy obraz muzyki a rola kompozytora i treść kulturowa dzieła. Analiza porównawcza, ss. 124-133) oraz IV (Analiza porównawcza polskiego i rosyjskiego językowego obrazu muzyki wybranych dzieł Chopina, ss. 134-168)**, które są prezentacją zrealizowanych badań własnych i analiz. Omawiane rozdziały dysertacji imponują tempem narracji oraz dynamiką analiz. Chcę podkreślić dużą sprawność interpretacyjną Autorki oraz panowanie nad całą zgromadzoną i analizowaną empirią. Swoje stanowisko nadawcze młoda Badaczka wzbogaca dobrze dobranymi przykładami, które trafnie ilustrują Jej tezy i założenia. Wnioski wynikające z analiz tych rozdziałów są w mojej opinii poprawne i uprawnione, przyjmuję je z akceptacją i tym samym wysoko oceniam te części rozprawy.

Wnioski końcowe (ss. 184-187) są dobrze napisaną, udaną, (wręcz niezależną) rozprawką, która nie tylko że nie powtarza mechanicznie sformułowań z poszczególnych rozdziałów (jak to bardzo często ma miejsce w licznych doktoratach) lecz z powodzeniem

realizują autorskie ambicje umiejscowienia badań i osiągniętych wyników pracy na wyższym poziomie sproblematyzowania i uogólnienia, a więc spojrzenia na całość z innej perspektywy. Ten gęsty semantycznie tekst precyzyjnie pokazuje, że postulowane przez Panią Autorkę *novum* badawcze polegające na przeniesieniu metodologii językowego obrazu świata(lingwistyka kulturowa) na grunt analizy pewnych tekstów z zakresu muzyki zostało osiągnięte z nawiązką oraz że na muzykę można z powodzeniem spojrzeć z pozycji zupełnie innej metodologii, a wynik takiego metodologicznego „przeskoku” będzie zadowalający. Tekst syntetycznych *Wniosków końcowych*, podobnie jak i cała rozprawa, cechuje się wysokimi walorami naukowymi i poznawczymi przez co stanowi o „ciężarze gatunkowym” osiągnięć młodej badaczki kandydującej do stopnia doktora nauk humanistycznych

Część teoretyczną i badawczą rozprawy doktorskiej zamyka obszerna różnojęzyczna ***Bibliografia***. Liczy ona ponad 220 pozycji i z powodzeniem może stanowić przewodnik po dokonaniach lingwistyki europejskiej oraz wielu aspektów wiedzy o muzyce.

Uwagi ogólne

Przechodząc do ogólnej merytorycznej oceny pracy, muszę stwierdzić, że mamy do czynienia z rozprawą naukowo dojrzałą, starannie, wnikliwie i szczegółowo udokumentowaną, posiadającą niewątpliwe walory poznawcze i metodologiczne. Doktorantka nie tylko że zaprezentowała bogatą i różnorodną panoramę wiedzy o opisywanym zjawisku, to również przeprowadziła badania własne i prezentację wyników w sposób kompetentny i rzetelny. Po lekturze kolejnych części i partii pracy wyraźnie widać duże odczytanie Autorki i znajomość przedstawianej problematyki. Rozprawa jest pozycją dopracowaną pod względem heurystycznym, poprawna pod względem warsztatowym, przebijają z niej nie tylko duże zdolności interpretacyjne Autorki, lecz także duża inwencja badawcza. Wnioski przedstawione w pracy są uprawnione i przekonujące.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje język pracy utrzymany na poprawnym poziomie gramatycznym i leksykalnym. Nienaganna jest również jej strona formalna, gdyż tekst wypowiedzi został poddany solidnej korekcie autorskiej. Fakt ten daje dobre świadectwo o Doktorantce. Dodatkowo stwierdzam, że techniki oraz zasady i sposoby formułowania wypowiedzi naukowych zostały opanowane w stopniu bardzo wysokim, a metajęzyk pracy oraz metanarracja (nawiązywanie, wnioskowanie, konkludowanie itp.) są utrzymane na bardzo dobrym poziomie.

Rozprawę doktorską oceniam bardzo wysoko jako osiągnięcie naukowe dużej wagi, gdyż cel i zadania postawione przed opracowaniem zostały osiągnięte z nawiązką. W związku z tym w mojej opinii powinna być ona, po stosownych poprawkach i ewentualnych modyfikacjach redakcyjnych, ogłoszona drukiem.

Jednak dla dopełnienia zwyczajów recenzyjnych czas na sformułowanie niektórych zarzutów krytycznych. W tym miejscu piszący te słowa recenzent rozprawy p. Rusak-Mietlińskiej staje przed bardzo trudnym zadaniem, gdyż usterek *sensu stricte* nie udało mu się stwierdzić. Ale dla realizacji recenzenckiego obowiązku ograniczę się do sformułowania kilku uwag, które w najmniejszym stopniu nie umniejszają wagi autorskich dokonań, gdyż niektóre z nich mogą zostać potraktowane jako pewne propozycje redakcyjne.

1. Doceniając niezaprzeczalne walory trzech rozdziałów analitycznych, nie sposób nie zauważyć pewnych uchybień konstrukcyjno-narracyjnych. Rozdziały te zostały pozbawione kończących je podsumowujących konkluzji, gdyż wykład w nich obrywa się na przytaczanych przykładach. Jest to w mojej opinii bolesny mankament rozprawy.
2. Formułując kolejną uwagę krytyczną, powiem, że brakuje mi również systematycznej konfrontacji dwóch językowych obrazów muzyki. Prawda, że w toku wywodów Autorka wskazuje na podobieństwa i różnice (raczej odmienności) między rekonstruowanymi obrazami, wskazując ich proveniencję, ale mi chodzi o systematyczne, by nie powiedzieć tabelaryczne, zestawienie językowych eksponentów obrazów i samych obrazów, a także o opatrzenie go stosownym komentarzem. Konieczność przygotowania takiego katalogu wynika w mojej opinii z faktu, że pojęcie *językowego obrazu muzyki* w polskim i rosyjskim dyskursie naukowo-dydaktycznym zostało wprowadzone do tytułu recenzowanej rozprawy. Z drugiej jednak strony, i to należy zapisać po stronie plus (!), Autorka w końcowej części pracy sygnalizuje i nakreśla perspektywy dalszych badań nad *językowym obrazem muzyki* w różnorodnych konfiguracjach twórców muzycznych i kultur.
3. Trzecia uwaga krytyczna ma charakter techniczny, gdyż chodzi mi o zastosowane w części rozprawy transliteracyjne zapisy elementów rosyjskojęzycznych, konkretnie nazwisk i tytułów przywoływanych lub omawianych prac. Zastosowane zapisy rażą swoją formalną odmiennością i wręcz przeszkadzają w odbiorze tekstu. Słabość takiej metody zapisu wynika w mojej ocenie z kilku przesłanek. Autorka informuje nas, że „wszelkie transliteracje występujące w rozprawie są Jej autorstwa”. Co to znaczy? Czy mamy do czynienia z „autonomią transliteracyjną”? Czy nie prościej jest przytoczyć tytuł w oryginalnym brzmieniu? Poza tym takie zapisy stosowane są niekonsekwentnie, a dodatkowo dotyczą również rosyjskich nazwisk, które mają w pisowni polskiej ustabilizowaną postać (Tołstoj, Apresjan). Nikt mnie nie przekona, że transliteracja takiego typu podnosi poziom oraz erudycyjność wypowiedzi naukowej.

Przedstawione uwagi powinny być w moim odczuciu uwzględnione przy pracach redakcyjnych przygotowujących rozprawę do ewentualnej publikacji.

R e a s u m u j ą c, stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa mgr Małgorzaty Rusak-Mietlińskiej wyróżnia się:

1. wyborem słabo opracowanego zagadnienia intersemiotycznego przekładu sensów i dźwięków muzyki Fryderyka Chopina na *verbum* symbolizujące odczucia, doznania i przeżycia,
2. propozycją nowego spojrzenia na istotę muzyki i przede wszystkim jej semiotyczną dyskursywność co stanowi *novum* tematyczne i zakresowe w polskich rozważaniach humanistycznych;
3. zebraniem interesującego i wystarczającego ilościowo materiału badawczego;
4. krytycznym zaznajomieniem się z obszerną literaturą przedmiotu;
5. poprawną analizą materiału badawczego i jego interpretacją;
6. stworzeniem podwalin pod metodykę badań językowego obrazu muzyki.

Konkluzja końcowa

Sumując wszystkie moje obserwacje, wrażenia i uwagi krytyczne, stwierdzam, z dużą satysfakcją, że w mojej ocenie praca Pani mgr Małgorzaty Rusak-Mietlińskiej
**JĘZYKOWY OBRAZ MUZYKI FRYDERYKA CHOPINA W POLSKIM I ROSYJSKIM
DYSKURSIE NAUKOWO-DYDAKTYCZNYM**

s p e ł n i a w y m o g i stawiane przed rozprawami doktorskimi (określone w art. 13 Ustawy o stopniach i tytule naukowym) i daje podstawy do ubiegania się przez jej Autorkę o stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa.

Zwracam się przeto do Wysokiej Rady Naukowej Dyscyplin Językoznawstwa i Literaturoznawstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu z wnioskiem o **dopuszczenie** Pani mgr Małgorzaty Rusak-Mietlińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wrocław, 19 stycznia 2026

dr hab. Michał Sarnowski, em. prof. UWr